

Røyking – fra status til stigma

Røykingens plass i dagliglivet har forandret seg kraftig i løpet av tretti år. En gang var røyking normalt og selvsagt nesten overalt, på arbeidsplassen så vel som ved middagsbordet hjemme og i selskapslivet. Røyken ga status, enten det var i guttegjengene med en stjålet sneip, hos akademikeren med sin pipe, eller direktøren med sin sigar. Sigaretten var et symbol for det moderne liv. Ikke minst ble kvinnen med sigarett et bilde på den moderne, frigjorte og likestilte kvinne. I reklamen var sigaretten symbol for luksus og glamour.

Siden sekstitallet har alt dette forandret seg. Kunnskap om røykingens skadevirkninger har ført til storstilte kampanjer mot røyking.

Smoking – from status to stigma

Tobacco smoking has undergone a dramatic shift in status over the last thirty years. It used to be normal in daily life everywhere, at the workplace, at home and in public settings. Smoking gave status, from teenage boys with a stolen fag to the professor with his pipe or the director with his cigar. The cigarette signalled modernity – especially the picture of a woman with a cigarette represented the modern, free and self-confident woman. In the world of advertising, the cigarette symbolised luxury and a glamorous lifestyle.

Since the 1960s all this has changed. Knowledge of the bad health effects of smoking has led to massive public campaigns against tobacco. Restrictions on smoking in public places have made daily life more complicated for smokers. Today the popular image of a

Myndighetenes restriksjoner og forbud har gjort tilværelsen stadig mer komplisert for den som røyker. I dag er et vanlig bilde av røykeren en som hutrer ute i kulden med sin last, eller til og med en sosial taper. Røyking er blitt et stigma.

Hva synes røykerne selv om disse endringene? Dette er hva Folkemuseets hotspot vil belyse. Utstillingen tar ikke opp helsefarene ved røyking – det temaet dekkes av helsemyndighetenes opplysningskampanjer. Den er heller ikke et forsvar for røyking, selv om den til en avveksling lar nettopp røykerne komme til orde. Først og fremst inviterer utstillingen alle til å gjøre seg opp en mening. Hva mener du?

TOBAKK – KORT HISTORIKK

Da Christopher Columbus gikk i land på Cuba 2. november 1492 så han at de innfødte røyket sammenrullede tobakksblader. Dette var europeernes første møte med tobakken, som etter sigende ble brakt videre til Frankrike i 1560 av den franske ambassadøren i Portugal, Jean Nicot - derav navnet nikotin. Planten ble dyrket i Europa fra slutten 1500- tallet og ble spredt fra Europa til resten av verden. Tobakk ble enten røyket i pipe

smoker is one who huddles outside in the cold, maybe even that of a social loser. Smoking has become a stigma.

How do smokers themselves feel about these changes? That is the topic of this exhibition. It does not discuss the health aspects of smoking – that is for the health authorities. Neither does it promote smoking. The exhibition illustrates how smoking in a few years has dived from high status to stigma. It invites everybody to form their own opinion on the matter. What do you think?

TOBACCO – A SHORT HISTORY

When Christopher Columbus went ashore on Cuba on November 2nd 1492, he observed the natives smoking rolled tobacco leaves. This was the Europeans' first encounter with tobacco, which is then said to have been brought to France in 1560 by the French Ambassador to Portugal, Jean Nicot – hence the name nicotine. The plant was cultivated in Europe from the last part of the 1500s, and was spread from

eller snuset.

På 1700-tallet var snus en viktig del av overklassens selskapelige omgang. Å by fram tobakk og å snuse ble et viktig innslag i rokokkomennesket selvscenesettelse, og snusdåsen et prestisjefylt attributt. Fram til 1800-tallet var det pipen den vanlige måten å røyke på, fra begynnelsen av 1800-tallet økte sigarens popularitet og fra slutten av århundret blir sigaretten den dominerende formen for tobakk. Sigaretten var kjent fra begynnelsen av 1700-tallet, men ble først spredt i Europa under Napoleonskrigene på begynnelsen av 1800-tallet

I det 20. århundre får pipen og sigaren noe nostalgisk og seremonielt over seg. Pipen assosieres med den intellektuelles kontemplasjon og sigaren med borgerlig luksus, mens sigaretten blir et symbol på «det moderne». Den blir industrisamfunnets effektive måte å innta nikotin.

Europe to the rest of the world. Tobacco was either smoked or taken as snuff.

In the 1700s, snuff was an important part of social interaction in the upper classes. To offer someone tobacco, and to take snuff became an important element in the staging of the rococo individual, and the snuffbox became a prestigious attribute. Up until the 1800s the most usual method of smoking had been the clay pipe. Smoking cigars increased in popularity from the beginning of the 1800s, and by the end of the century, cigarettes were the dominant form of tobacco-smoking. Cigarettes were known from the beginning of the 1700s, but were first spread throughout Europe during the Napoleonic Wars from the beginning of the 1800s.

In the 20th century, pipes and cigars have a nostalgic and seremonial aura. Pipe-smoking is associated with the contemplation of the intellectual and cigar-smoking with bourgeois luxury, while cigarettes become a symbol of modernity. It becomes the industrial society's efficient way of using nicotine.

TAKT OG TONE.

Hvordan vi omgaas

Tobaksrygning i Selskab. Den stadig om sig gribende Nydelse af Tobak gør sig selvfølgelig ikke mindst gældende i Selskabslivet, og ved et større Selskab er Luften ofte tyk og blaa af Røg, saa snart Maaltidet er sluttet: Hvor Hensynet til en eller flere bedagede Damer ikke gør sig gældende, ryges der i alle Stuer.

Damer maa nødig træde hindrende i Vejen for Rygning. Naar de har ondt ved at taale den, Maa de blive hjemme.

Man kan ikke i Selskab ryge medbragte egne Cigarer, med mindre man af Sundhedshensyn beder om Tilladelse dertil.

Kun i en mere fortrolig Kreds bydes der Cigaretter ved Middagsbordet mellem Retterne.

Tobaksrygning udenfor Hjemmet. Alle ryger for Tiden Tobak, Kvinder omtrent Ilgesaa meget som Maend, men alligevel – eller maaske netop

ETIQUETTE

Smoking in Company. The steadily increasing use of tobacco does not least apply to social life, and in a large social gathering the air often becomes thick and blue with smoke as soon as dinner is over. Unless consideration for elderly ladies present prevents it, smoking takes place in all rooms.

Women should not impede the practice of smoking; when they have difficulty tolerating it, they are expected to stay at home.

One should not bring a particular kind of cigar for oneself to a social gathering, unless one seeks permission to do so because that kind is better for ones health.

Cigarettes will only be offered between courses at dinner at more intimate gatherings.

Smoking Outside the Home.

Nowadays everybody smokes - it is about as

derfor – har Tobaksrygningen sine smaa Faldgruber for Begreberne om god Tone.

Naar en Herre hilser en Dame paa Gaaden, maa han, hvis han ryger, tage Cigaren ud af Munden først. Det samme geelder, naar han hilser paa en ældre Herre eller overhovedet en Herre, han ikke kender nøje.

Man kan ikke komme ind i en Stue med Cigar i Munden; i hvert Fald kan man ikke rygende komme ind i en Dames Dagligstue, heller ikke en Gang godt i Kontorer eller andre mere offentlige Lokaler, særlig ikke i sin Chefs Vaerelse.

Naar man ryger i sit Forretningslokale og faar Besøg, maa man, hvis man ønsker at blive ved dermed, byde den Besøgende en Cigar eller Cigaret og, hvis han afslaar den, bede om Tilladelse til, fremdeles at ryge.

Man kan ikke ved et Selskab, der afholdes paa et offentligt Sted, ved Bordet begynde at ryge og byde sin Dame en Cigaret, uden først at have ind-hentet Sanktion dertil af Vært eller Værtinde. Heldigst er det, naar Initiativet dertil udgaar fra en af disse.

En Herre maa ikke gjerne tænde en Cigar i Følge med en Dame, med mindre det er om Aftenen kommende fra Selskab. Det vil altid være høfligt først at indhente hendes Samtykke.

Damer ryger sjældent paa offentlige Steder – endnu.

Emma Gad 1918

common for women as for men. Nevertheless - indeed perhaps because of this - smoking has its little pitfalls as regards good manners.

When a man is about to greet a lady in the street, he should first take his cigar out of his mouth if he is smoking. The same is true when he is greeting an older man or anyone whom he does not know well.

One should not enter a room with a cigar in the mouth, in any event one should not enter a lady's living room while smoking. Moreover, one should not enter offices or other public buildings while smoking and certainly not the office of one's employer.

When one smokes on one's own business premises and has a visitor, one should offer the visitor a cigar or cigarette if one wishes to continue smoking. If the offer is declined then one should ask for the visitor's permission to continue smoking.

It is not appropriate to begin to smoke, or to offer a cigarette to the female dinner guest sitting beside oneself, before having sought permission to do so from the host or hostess. Rather, it is best when the initiative comes from them. This concerns social occasions which are held in public buildings.

A man should avoid lighting a cigarette in the presence of a lady unless they are coming back from a party in the evening. It is always most polite to seek her permission to do so.

As of now, it is rare for ladies to smoke in public.

Emma Gad 1918

I en forordning av 29. juli 1632 nedla Christian IV forbud mot import av tobakk til Norge.

LOV OM VERN MOT TOBAKKSSKADER

I 1964 ble det oppnevnt et offentlig utvalg som skulle «planleggja kampen mot den skadelege sigarettøykinga». I 1973 ble den såkalte «Tobakksloven» vedtatt. Den satte totalt forbud mot tobakksreklame, påbud om å trykke en helseadvarsel på sigaretteskene, og høynet aldersgrensen for kjøp av tobakk fra 15 år til 16 år. Loven trådte i kraft i 1975. «Røykeloven» som krevde røykfri luft i lokaler hvor alle har adgang ble innført i 1988 og ble innskjerpet flere ganger. Loven krevde at luften i minst halvparten av

ACT RELATING TO PREVENTION OF THE HARMFUL EFFECTS OF TOBACCO

In 1964, a public board was appointed which was to “plan the war against the destructive smoking of cigarettes”. In 1973 the so-called “Tobacco Law” was passed. It had a total ban on tobacco advertisements, an order to print a health warning on the cigarette packets, and changed the age limit on buying tobacco from 15 to 16 years. The law came into force in 1975. “The Anti-Smoking Law”, which required air free of smoke in premises that are accessible to the public, was passed in 1988, and was enjoined many times. The law required that the air in at

lokalene i kafeer, restauranter, diskoteker og barer skulle være 100 % røykfri. I 2003 ble loven ytterlige innskjerpet.

§ 6. I lokaler og transportmidler hvor allmennheten har adgang skal lufta være røykfri. Det samme gjelder i møterom, arbeidslokaler og institusjoner hvor to eller flere personer er samlet. Dette gjelder ikke i beboelsesrom i institusjoner, men institusjonen plikter å gi dem som ønsker det, tilbud om røykfrie rom.

Dersom det innen et område er flere lokaler som har samme formål, kan røyking tillates i inntil halvparten av disse. De røykfrie lokaler må ikke være mindre eller av dårligere standard enn lokaler hvor røyking tillates.

Røyking kan ikke tillates i serveringssteder. Med serveringssteder menes lokaler der det foregår servering av mat og/eller drikke, og hvor forholdene ligger til rette for fortæring på stedet.

Eieren eller den som disponerer lokalene eller transportmidlene, plikter å sørge for at reglene gitt i eller i medhold av disse bestemmelsene blir overholdt. Det skal markeres med tydelige skilt at røyking er forbudt på steder hvor det kan være tvil om dette, samt ved inngangen til alle serveringssteder. For å sikre at forbudet mot røyking på serveringssteder etterlevs, skal serveringssteder føre internkontroll og etablere et internkontrollsystem.

Internkontrollen skal kunne dokumenteres overfor tilsynsmyndighetene.

Person som på tross av advarsel fra eieren eller den som driver lokalet eller transportmidlet eller representant for denne,

least half the premises in cafes, reastaurants, discotheques and bars were to be 100% smoke free. In 2003 the law was once again enjoined.

§ 6 In premises and means of transport to which the public have access the air shall be smoke-free. The same applies in meeting rooms, work premises and institutions where two or more persons are gathered. This does not apply in living rooms in institutions, but the institution is obliged to make smoke-free rooms available to those who request it.

If several premises within a certain area are used for the same purpose, smoking may be permitted in up to one-half of these premises. The smoke-free premises must not be smaller or of a lower standard than the premises where smoking is permitted. There shall be a total ban on smoking in restaurants and other establishments which serve food and drink. Smoking is not permitted in establishments that serve food and/or drink and that are equipped for consumption on the premises.

The owner or the person having the premises or the means of transport at his disposal is under obligation to ensure that the rules imposed in or in pursuance of these provisions are complied with. Notices shall clearly indicate that smoking is prohibited in areas where such prohibition may be in doubt, and at the entrance to all establishments serving food and/or drink. To ensure that the prohibition of smoking is complied with at establishments that serve food and/or drink, such establishments shall maintain internal controls and shall establish an internal controls system. Internal control shall be documentable to the supervisory authorities.

Any person who in spite of a warning by the

overtrer bestemmelse gitt i eller i medhold av paragrafen her kan bortvises fra lokalet eller transportmidlet.

owner or the person having the premises or the means of transportation at his disposal, or by his representative, violates the provisions laid down in or in pursuance of this section may be expelled from the premises or the means of transport.”

Fotografiene av røykere i bybildet er tatt av Norsk Folkemuseums fotograf Anne-Lise Reinsfelt

Røykernes stemmer

Kvinne, cand.philol., f.ødt 1969:

Jeg bruker røyken når jeg er glad, trist, sint, hvis jeg skal kose meg, men særlig når jeg er

The Voices of Smokers

Woman, cand.philol., born 1969:

I smoke when i am glad, sad, angry, If I want to enjoy myself, but specially if I'm excited. It's not

oppglødd. For meg er det ikke nødvendigvis en sosial greie, men jeg trives veldig godt med å røyke sammen med andre.

Jeg trives altfor godt med røyken. Kaffe og røyk hører sammen, og røyk og sosialt lag! Tilværelsen føles helt uten glede når jeg slutter å røyke. Dessuten er jeg redd for å legge på meg.

Det er jo blitt mindre vanlig å røyke på arbeidsplasser og studiesteder, og færre av vennene mine røyker. På 1980- og 90-tallet var selvbildet MITT som røyker mer i retning av «femme fatale». Jeg får mange tilbakemeldinger fra venner som har sluttet å røyke om at de savner å røyke med meg. De savner alle de kreative diskusjonene og det litt rampete ved å røyke.

Jeg ser på meg selv som en relativt rakrygget røyker. Det er forresten stor forskjell på hvordan folk oppfører seg i forhold til røykere. Før satte alltid folk fram askebeger når en røyker kom på besøk, og de unnskyldte seg alltid hvis de glemte det.

Jeg skulle ønske verden så ut som i 1986! De som røykte var sosialt aksepterte, og jeg hadde et rikere liv med røyk.

Mann, smugrøyker, født 1965:

Vi er den eneste generasjonen som har smugrøyka både for våre foreldre og våre barn.

Kvinne, dr. philos./seniorkurator, født 1943:

necessarily a social thing for me, but I enjoy smoking with others.

I enjoy smoking too much. Coffee and cigarettes belong together, and smoke and hanging out! Existence is totally without joy when I stop smoking. And I'm also worried about putting on weight.

It's become less usual to smoke at the workplace and at universities etc., and fewer of my friends smoke. In the 1980s and 90s MY self-image as a smoker was more in the direction of "Femme Fatale". Many of my friends who have stopped smoking tell me that they miss smoking with me. They miss all the creative discussions and the "misbehavior -like" feeling smoking gives.

I regard myself as relatively upright as a smoker. There is, by the way, a great difference in how people behave in relation to smokers. People always put out ashtrays earlier when a smoker came to visit, and they always made excuses if they forgot to do it.

I wish the world was like it was in 1986! The smokers were socially accepted, and I had a richer life with cigarettes.

Man, smoker on the sly, born 1965:

We are the only generation who have hidden our smoking habits both from our parents and from our children

Woman, dr. philos., 1943:

There is no real enjoyment in going out to a restaurant these days. But occasionally, we

Det er ikke spesielt morsomt å gå ut på restaurant nå for tiden. Men det hender at vi som røker møtes i en krok utendørs, også i storm og uvær — det føles som å stå i skammekroken. Vi må huske at det er omtrent en million røkere her til lands, alle vist ut på gangen! Men man kan få nye og uventede venner på den måten. Lasten binder oss jo sammen.

Jeg ruller mine sigaretter — det er ikke meget elegant. Når vi så hører beskrivelser av dem som ruller, blir de jo gjerne fremstilt som personer med lavere utdanning og som helst kommer nordfra — det synes jeg er ganske fornøyeleg.

Man får kommentarer når man ruller — er det for å spare? Det er det slett ikke — det er fordi det er det eneste man liker. I private selskap med mange personer, kan jeg være den eneste som røker. Men jeg får lov, min last er velkjent.

Jeg har ikke noe imot å bli avslørt som den synderinne jeg er.

Kvinne, ansatt i avis, født 1930*:

Jeg synes myndighetene skulle ha viktigere problemer å løse, men de problemene er vel for vanskelige for politikerne, så for å vise at de gjør noe, slår de til mot røykerne, fordi de er en ufarlig, fredelig gruppe, som det er lett å hundse.

Røykere slår ikke ned folk, de begår ikke innbrudd, de er ikke ekle og innpåslitne.

smokers meet in a corner outdoors, even in bad and stormy weather – it is like being put in the corner. We must recollect that there are about one million people who smoke in this country – all sent outdoors! However, because of this one can make new and unexpected friends. Our vice keeps us together.

I roll my own cigarettes – not very elegant. When we hear descriptions of people who roll their own, they are often presented as uneducated, and that they come from the north - I find that quite enjoyable.

One often receives comments when one rolls one's own – is it to save money? Of course it's not – it is because that is the only thing one likes. At a large dinner party, I can be the only one who smokes. But I am allowed to do it, my vice is well-known.

I do not mind being presented as the sinner I am.

Woman, worked in a newspaper, born 1930*:

In my opinion, the authorities should have more important problems to solve, but those problems are probably too difficult for the politicians, so just to seem as if they are doing something they target the smokers, because that is a harmless, peaceful group it's easy to push around.

Smokers don't mug people, they don't commit burglary, they aren't disgusting or importunate. Nicotine does not destroy people's self control, that is why it's safe to bully the smokers.

Nikotin ødelegger ikke menneskers selvkontroll, derfor er det ufarlig å ta røykerne.

Røykeloven er en diskriminering av en gruppe mennesker. De blir nektet adgang til vanlige utesteder. Jeg mener nektet adgang i den forstand, at man skal ha det hyggelig ute en kveld, eller treffe venner på kafé en formiddag, man må betale en stiv pris for mat og drikke, og så må man gå ut i kulda for å seg ta en røyk.

Mann, Bodø, sykepleier, født 1938*:

Så opplever jeg at der hvor det røykes er det en lettere og mer uanstrengt atmosfære. Man oppnår lettere kontakt med andre røykere enn ellers.

Når det gjelder passiv røyking må jeg bare ta til etterretning det som er framlagt, men det undrer meg at de samme personene som stadig roper om passiv røyking så inderlig vel tåler røyk og stank fra grillen, både inne og ute, eller lar bilden gå på tomgang. Det er med til å gjøre meg tvilende til at det er så alvorlig plage for så mange som det hevdes.

Mann, sjømann, født 1942*:

Folk må få slippe å dra i seg andres røyk om de vil. – Men de får la være å kalle oss røykere kriminelle. Den såkalte regjeringen vi plages med i dette landet har nå fått satt en stopper for røyk i våre «vannhull» – Jeg tror ikke at den ikke-rykende del av folket klarer og opprettholde alle “vannhull” – og det blir konkurs og oppsigelser – og da får vel Bondevik og Høybråten sånn som de vil til slutt

The law about smoking discriminates one group of people. They are denied access to ordinary cafes and restaurants. I mean denied access in the way that if you are going out to enjoy yourself for an evening, or meeting friends for lunch, you have to pay a stiff price for food and drink, and then have to go out in the cold to have a cigarette.

Man, Bodø, male nurse, born 1938*:

And then it seems as if there is an easier and more unstrained atmosphere where people smoke. It's easier to get in contact with smokers than others.

When it comes to passive smoking, I must just accept what is presented, but I wonder why the same people who constantly are in uproar about passive smoking can stand smoke and stench from the grill, both indoors and out, or let the car idle. It contributes to making me sceptical to it being such a serious difficulty for as many as some claim

Man, sailor, born 1942*:

People must of course be spared from inhaling other's smoke if they want to. – But they can stop calling us smokers for criminals. The so-called government we suffer from in this country have now stopped us from smoking in our “watering holes”- I do not think that the non-smoking part of the population can keep all the “watering holes”- they will go broke and have to let people go – and then Bondevik and Høybråten will get their will in the end – no more tobacco and alcohol.

– vekk med tobakk og alkohol.

Røykeloven, er noe som gjør oss røykere til kriminelle, og i stedet for å plage folk med ditt og datt, så skulle de heller (de som "styrer") prøvd å styre dette landet så pass at her ble plass til begge kategorier. – Hvis noen vil vite, det så er det et legalt produkt det vi røyker

Kvinne, sykepleier, født 1964*:

Jeg for min del røyker bare inne når ungene har lagt seg. Ute koser jeg meg med en røyk om sommeren når jeg soler meg. Har jeg gjester får de ikke røyke inne hos meg, om barna er tilstede. I bilen blir der aldri røykt, og slettes ikke ved måltider.

Når jeg røyker inne om kveldene, lufter jeg godt etterpå. Jeg vil ikke la røykluft ligge som et teppe i mitt hjem eller henge i veggene. Prøver å ta hensyn til folk som ikke røyker, selv gjester som kommer til meg spør jeg om det er ok at jeg røyker.

Mann, stuert, født 1957*:

Jeg er storrøyker og blir desperat om jeg ikke har røyk for hånden. Mareritt å reise pga. forbud. Skal jeg til Tromsø, tar jeg hurtigruten, – 3 dager. Kan ikke sitte 2 timer i fly uten å røyke. Går aldri på kino, shoppingsenter etc. der det er forbud. Til tannlegen ca 30-45 min. m. buss, da går jeg frem/tilbake, tils. 3 timer. Besøker heller ikke folk som ikke røyker, det skjærer seg totalt. På ferge må en stå ved rekkverk og da i selskap med kaffe, driter i hva mannskapet sier.

The law against smoking makes us smokers into criminals, and instead of nagging people with this and that they should rather (those who rule) tried to govern this country in such a way that there was room for both categories. – Just so that you know, it's a legal product we're smoking.

Woman, nurse, born 1964*:

For my part, I only smoke indoors after the children have gone to bed. Outdoors, I enjoy a smoke in the summer when I'm sunning. If I have guests I don't let them smoke indoors if the children are there. Never smoke in the car, and definitely not at mealtimes.

When I smoke indoors in the evening, I air out the room very well afterwards. I don't want the smoke to lie like a carpet in my home or hang on in the walls. Try to be considerate to non-smokers, I even ask guests who come home to me if it is ok that I smoke.

Man, sailor, born 1957*:

I am a chain smoker and become desperate if I don't have cigarettes close by. Nightmare to travel because of the ban. If I have to go to Tromsø, I take the boat, - 3 days. Cannot sit 2 hours on a plane without smoking. Never go to the movies, or to the mall etc where it is forbidden. To the dentist is 30-45 minutes by buss, I walk to and fro, a total of 3 hours. Never visit people who don't smoke, that never works out. On the ferry you have to stand by the railing, and then in company, with coffee, dont give a shit about what the sailors say.

Røykeloven driter jeg i, alle politikere kan tørke seg en viss plass med den!

** Noen av besvarelsen er fra NORSK
ETNOLOGISK GRANSKINGS spørreliste om
tobakk fra 2004. Norsk etnologisk gransking er
en seksjon ved Norsk Folkemuseum.*

*De øvrige intervjuene er foretatt i forbindelse
med utstillingen.*

I don't give a shit about the ban against smoking,
all politicians can wipe their behinds on it!